

ANTONIA FRASER

REGINELE RĂZBOINICE

CARUL REGINEI BOADICEA

Cuprins

Nota autoarei	7
---------------------	---

PARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL 1 — O excepție remarcabilă	13
CAPITOLUL 2 — Glorii ale Antichității	22
CAPITOLUL 3 — Regina războiului	33
CAPITOLUL 4 — Icenii, un trib puternic	47
CAPITOLUL 5 — Pierduți de o femeie	60
CAPITOLUL 6 — Stratul roșu	75
CAPITOLUL 7 — Optzeci de mii de morți	86
CAPITOLUL 8 — O, Zenobia...!	100

PARTEA A DOUA

CAPITOLUL 9 — Matilda, fiica lui Petru	121
CAPITOLUL 10 — <i>Domina Anglorum</i>	137
CAPITOLUL 11 — Leul din Caucaz	150
CAPITOLUL 12 — Isabela, cu rugăciunile	163
CAPITOLUL 13 — <i>Elizabetha Triumphans</i>	181
CAPITOLUL 14 — <i>Jinga ante portas</i>	200
CAPITOLUL 15 — Regina împotriva monstrului	217
CAPITOLUL 16 — Rani cea neînfricată	238
CAPITOLUL 17 — Doamnele de Fier	259
CAPITOLUL 18 — Nepotrivit pentru o femeie?	281
Referințe bibliografice	293
Indice	325

CAPITOLUL 1

O excepție remarcabilă

O excepție remarcabilă: o femeie adesea recunoscută suveran absolut al unui regat măreț, în care ar fi considerată incapabilă să exercite cea mai neînsemnată funcție, fie ea militară sau civilă.

GIBBON

Decline and Fall of the Roman Empire

Toată lumea a aflat despre Boadicea. Orice copil englez i-a învățat povestea: istoria dură a rezistenței ei în fața Romei, „străfulgerări pe care să le ții și de care să te-ngrozești“ cu fiecare generație. Și, ca nu cumva s-o uităm, ea se ridică mândră pe malul Tamisei, nu departe de clădirea Parlamentului, în carul său de luptă, din roțile căruia țâșnesc lame de coasă; iar lamele acelea ucigătoare și-au pus amprenta definitivă asupra modului în care o percepem. Povestea este una de vitejie și cruzime. La trecerea reginei războinice, facem o plecăciune și ne cutremurăm.

Deși imaginea este deosebit de puternică — fie că-i vorba de reprezentări artistice sau caricaturale, ele sunt foarte ușor de recunoscut datorită acestui detaliu —, carul reginei *nu* avea, de fapt, lame de cuțit (sau de coasă) prinse de roți. Iar aceasta este una dintre foarte puținele afirmații care poate fi făcută cu certitudine.

Iată cum, prin intermediul unei imagini false, supraviețuiește una dintre cele mai puternice figuri ale istoriei noastre în materie de imaginație populară, o personalitate care, fără îndoială, a trăit într-o anumită perioadă, spre deosebire de „regele Arthur“ — nu un monarh-cavaler (dacă a existat cu adevărat), ci o femeie comandant din secolul al VI-lea în Britannia romană. Avem de-a face cu o ilustrare perfectă a paradoxului legat de subiectul reginei Boadicea — și, prin extensie, de subiectul reginei războinice în general.

Desigur, nici numele de Boadicea nu este real, ci este numele folosit în general când se vorbește despre ea în societatea contemporană: aproape că nu trece zi fără vreo referire la subiect în presa britanică.¹ Dar poate că acest lucru se leagă de existența unei femei prim-ministru, pentru că numele de Boadicea este invocat într-o varietate de contexte (vom avea ocazia să vedem că anumite situații militare, cum ar fi războiul din Malvine, pot produce o recoltă abundentă de asemenea comparații). Nu suntem însă singurii în această privință, „varietatea infinită“ și prolifică de imagini ale reginei de-a lungul istoriei fiind una dintre temele cărții de față.

În timp ce Boadicea rămâne numele convenabil pentru aceea căreia îi putem spune și fabuloasa regină, care-și mână carul echipat în modul cel mai crud (nume sub care o vom menționa în cartea de față), au mai existat o sumedenie de alte nume, considerate mai plauzibile. „Onoarea noastră, VOADICEA, BOODICIA, BUNDUICA după alții, sau BUNDUCA, regina icenilor“ sunt câteva dintre descrierile alternative ale lui Ben Jonson în *The Masque of Queenes*.² Iar un cronicar modern al faptelor reginei Boadicea poate folosi oricare variantă (deși Ben Jonson a citat doar câteva posibilități).

Incertitudinile care învăluie numele real al reginei războinice, atât ortografia, cât și derivațiile, pot fi considerate parte a unui paradox: faima de care se bucură contrastează cu ignoranța și, în multe cazuri, cu părerile eronate despre ea. Tacitus a numit-o „Boudicca“ și aceasta, de fapt, este singura redare contemporană a numelui, care a ajuns până la noi. Drept urmare, a fost „apreciat de cei învățați“, așa cum fericit s-a exprimat Winston Churchill. „Boadicea“, care sună altfel, are doar două litere diferite față de Boudicca — probabil că binecunoscutul nume se bazează pe o transcriere greșită a numelui citat de Tacitus: „Boudicca“.³

Dar iată că, în ultima vreme, „oamenii învățați“ și-au mai pierdut din interesul pentru Boudicca. Dovezi de ordin filologic sugerează că Tacitus însuși greșise: se pare că ortografia corectă era „Boudica“, ceea ce-i apropie numele de un număr de cuvinte celtice care denumesc victoria, cu precădere *bouda* din galeza veche. Ceea ce înseamnă că, din fericire, Boadicea ar putea fi numită și regina Victoria (așa cum se menționa frecvent la sfârșitul secolului al XIX-lea) — iată două motive, unul științific și celălalt sentimental, pentru care Boudica este numele folosit pentru personajul istoric, cel care a condus răscoala împotriva romanilor din anii 60/61 d.C.*, în timp ce personajul legendar se va numi Boadicea.⁴

---

* Data răscoalei — 60 sau 61 d.C. — este o altă chestiune în dispută. Cât despre felul în care se pronunță, acum sau în trecut, Boudica, nu pot decât să observ că o expediție arheologică pe care am condus-o în 1985 în East Anglia mi-a relevat trei pronunții diferite de la cei trei experți care m-au însoțit: Bōudica, Boudica și Boudicā.

Există și alte variante, iar originile lor se regăsesc în decursul istoriei acestei regine. Este suficient, pentru moment, să menționăm că ambivalența față de numele său, ca și diferitele înțelesuri legate de faptele ei și circumstanțele de atunci îi întregesc aura, făcând posibil ca ea să înflorească sub două identități diferite.

La sfârșitul secolului al XVI-lea, de exemplu, un curtean cărturar florentin, Petruccio Ubaldini, încercând să obțină patronaj regal în Anglia, a scris două volume despre viețile unor femei celebre, volume pe care le-a dedicat reginei Elisabeta I. „Pentru a-i satisface și pe cei mai pretențioși cititori“, după propriile-i cuvinte, a hotărât să împartă personajele în Bonduica și Voadicia, deși distincția era total greșită, alimentată de confuziile produse de nesfârșitele variante de ortografie. Pus în fața relatărilor despre două regine surprinzător de asemănătoare, Ubaldini se hotărăște, după propria lui declarație sinceră, să extragă câte o morală pentru fiecare personaj. Morala pentru povestea reginei Bonduica ne spune: „Cruzimea distruge gloria unui curaj remarcabil...“, iar cea pentru Voadicia ne amintește că: „Adeseori tirania aduce după sine o ticăloșie intolerabilă, care le provoacă victimelor sale setea de răzbunare...“⁵

De fapt, ambele morale pot fi derivate, în mod corect, de la povestea reginei Boadicea, deși în ziua de azi am prefera să transformăm „învățămintele“ lui Ubaldini în întrebări. Era Boadicea o barbară care încerca să distrugă o civilizație superioară printr-o serie de atrocități? Sau era o conducătoare patriotă, care s-a ridicat împotriva unei forțe de ocupație străine și brutale? Cred că e suficient să adaug în acest moment că, în contextul dat, existența atâtor variante ale numelui e un avantaj serios în promovarea legendei sale.

Și iată cum Boudica aparținându-le cărturarilor poate avea caracteristici diferite de eroina care-și conduce carul pe cheiul Tamisei, fără ca acest lucru să tulbure cine știe ce conștiință națională. Această regină, atât de renumită, pare că se aseamănă cu Proteu, cel capabil să se metamorfozeze — iar ea începe chiar cu numele. Revenind, însă, la reginele noastre războinice și la paradoxurile lor, observăm că toate au în comun acea calitate proteică.

Iar natura esențială a acestui paradox poate fi rezumată astfel: deși de-a lungul istoriei femeia, cu bune și cu rele, a fost considerată inferioară bărbatului, apariția unei regine războinice, prin orice accident al sorții, a fost întâmpinată cu o remarcabilă explozie de emoție și chiar venerație, câteodată fiind însoțită cu admirație și entuziasm pentru cauza ei, sentimente pe care prezența unui bărbat n-a fost capabilă să le stârnească vreodată.

„În straie bărbătești... cu piei de animale în față și-n spate, o sabie atârnată de gât, o secure la brâu, un arc cu săgeți în mână, acum aici, în secunda următoare dincolo, la fel de sprintenă ca cei mai viteji războinici ai săi, aruncă

flăcări de jur-împrejur, două clopote de fier servindu-i drept tobe...“ Așa o descrie, admirativ, căpitanul olandez Fuller, comandant al găzii personale, pe regina Jinga din Angola secolului al XVII-lea, în lungile ei bătălii împotriva invadatorilor portughezi. Pentru Fuller, Jinga era „o *virago* abilă și prudentă“, în ciuda obiceiului său — sau poate că tocmai din această cauză — de a avea 50-60 de tineri drept soți (iată un alt obicei de sacrificiu uman); el a slujit-o cu credință mulți ani.⁶

În alte timpuri, însă, apariția unei regine războinice a fost însoțită de dezgust și teamă, emoții pe care prezența unui conducător bărbat nu le-ar fi trezit în circumstanțe similare: regina Jinga, coșmarul asimilat amazoanelor înarmate și vorace, era percepută total diferit de inamicii săi portughezi. Pentru cei aflați de partea cealaltă a baricadei, atrocitățile comise sau ordonate de o femeie provoacă frisoane, care ne amintesc de reacția față de lamele de coasă de la carul reginei Boadicea: nu este vorba de armele mitologice în sine, ci de faptul că o femeie poate conduce un astfel de car.

Iar frisonul, de frică sau admirație, se datorează, în parte, percepției despre femeie care, de-a lungul istoriei, a fost văzută ca o influență pacifistă, atât prin natura ei, cât și prin datoria ei. Întrebarea dacă femeile sunt *de fapt* pacifiste prin natura lor nu face obiectul cărții de față. Relevant pentru scopul nostru este faptul că ele sunt percepute ca atare.

O serie de scriitoare feministe decretau recent că o societate matriarhală este în mai mică măsură pătrunsă de agresivitate decât una patriarhală. (Evident că, în scopul argumentației, personalități nepacifiste precum d-na Meir, d-na Gandhi, sau d-na Thatcher sunt trecute la categoria *honorary men*, deoarece au adoptat valori masculine pentru a reuși într-o societate patriarhală.) „În adâncul ființei și cu toate lucrurile pe care le știu despre istorie și despre umanitate, am convingerea că femeile se vor lupta pentru o ordine socială de pace, egalitate și bucurie“, scria distinsa cercetătoare Joan Kelly, în ajunul morții sale, în 1982. De cealaltă parte, Lynne Segal, autoarea cărții *Is the Future Female?*, exprima un punct de vedere diferit într-un interviu din 1987: „Pentru moment, accept ideea că femeile sunt mai blânde decât bărbații“, dar „dacă ar dispune de aceeași putere ca bărbații, nu ar fi mai puțin ofensive“⁷.

Argumentul nu e nou. Scrierile Christinei de Pisan, în secolul al XIV-lea, atrăgeau atenția asupra potențialului pacifist al „bunei prințese“: „Presupusa slăbiciune este tărie morală, de fapt, pentru că femeile, mai firave fizic și mai timide, sunt înclinate să facă pace și să evite războiul“. Ea adăuga, citând cuvintele reginei Blanche, mama lui Ludovic al IX-lea al Franței (Sf. Ludovic): „O, Doamne, câte lucruri mărețe și binecuvântate au fost create de regine și prințese, care au reușit să aducă pacea între dușmani“⁸. Conceptul de regină

războinică se intersectează, într-un fel, atât cu percepția masculină despre fragilitatea feminină, cât și cu percepția femeilor despre ele însele, ca pacifiste predestinate.

Oricum, aproape fiecare cultură a avut parte, de-a lungul istoriei, de una sau mai multe regine războinice, reale, imagine sau o combinație între realitate și ficțiune. Statele Unite sunt, până acum, singura excepție semnificativă, în ciuda „comportamentului neobișnuit și a atitudinii pozitive“, descoperite de Alexis de Tocqueville la tinerele necăsătorite de prin anii 1835. În 1984, când Geraldine Ferraro, care candida la funcția de vicepreședinte al SUA, a fost prezentată ca o potențială regină războinică, reacția a fost, după cum vom vedea, una de extremă stânjenală. Imperiul Roman, în ciuda mulțimii de împărătese remarcabile, cu acele femei ilustre, hotărâte și uneori de proastă reputație, a fost un alt *imperium* unde domnia unei femei părea „un fenomen de neiertat“⁹, după remarca lui Gibbon.

Faptul că Boudica era femeie, și nu una oarecare, ci deosebit de independentă, este foarte important pentru istoria și pentru răscoala sa împotriva romanilor; la fel de importantă este și asemănarea ei cu un fenomen, o senzație, de cele mai multe ori indezirabilă pentru forțele de ocupație. Dar atât Roma de atunci, cât și Statele Unite de azi au o oarecare experiență în relațiile cu „reginele războinice“ străine.

Cred că este cazul să definim felul în care trebuie înțeles termenul în cartea de față. În accepțiunea modernă, o posibilă regină războinică este aceea care, în anumite circumstanțe, poate lua decizia de a mobiliza resursele militare ale țării sale. În acest context, d-na Thatcher a jucat rolul de regină războinică în timpul războiului din Malvine, în timp ce regina Elisabeta a II-a a fost un simplu monarh. Pe de altă parte, în înțelesul istoric, o regină războinică este percepută ca o femeie care combină calități de conducător atât în timp de pace, cât și de război. Trebuie subliniat că Ioana d'Arc nu se încadrează în termenii noștri, cu toate că a fost o sursă de inspirație frecventă pentru multe regine războinice. Deși a condus trupe în luptă, Ioana d'Arc nu a domnit/guvernât, precum eroica „general“ Harriet Tubman, care a comandat o acțiune în timpul Războiului Civil american; ea aparține unei categorii mai largi de *femei luptătoare*, un subiect fascinant, dar mai confuz, care nu se înscrie în studiul nostru: femei care, literalmente, au luptat, au făcut parte din armate, în mult mai multe epoci și civilizații decât s-ar crede.¹⁰ La fel, Iudita, evlavioasa ucigașă a lui Holofernes (o altă comparație citată frecvent) se înscrie în categoria *femeilor* — sau a fecioarelor — *luptătoare*, deși Iudita era, ca un amănunt istoric, văduvă.

„Antonia Fraser mănuieste inteligent datele istorice și le insuflă autenticitate faptelor prezentate, aruncând, totodată, o nouă lumină asupra unor teme pe care le credeam deja pe deplin cunoscute.“

The Sunday Times

„Având o viziune de ansamblu, autoarea conduce desfășurarea evenimentelor cu eleganță și inteligență, asemenea unui regizor care-și îndrumă actorii.“

The Guardian

„*Reginele războinice*, cartea cea mai recentă pe teme istorice semnată de Antonia Fraser, este burdușită de cunoștințe, excentrică în abordare și fascinantă la citit. Dacă volumele de non-ficțiune pot fi socotite niște răspunsuri detaliate la întrebări nepuse încă, întrebarea la care răspunde aceasta e: Cum au reușit niște femei să ajungă lideri politici și militari? Ba chiar să-i convingă pe bărbații politicieni sau militari că merită să li se încredințeze frâiele armatelor sau ale statelor? Aceste femei au fost atât de puține, încât au constituit excepțiile care au confirmat regula. Dar înseamnă și că au fost cu adevărat excepționale. Care le-a fost secretul?“

Los Angeles Times

F E M E I C E L E B R E

CURTEA VECHЕ

Pentru a comanda online sau pentru lista completă a titlurilor publicate la Curtea Veche, vizitează www.curteaveche.ro

incepi să afli

ISBN 978-606-588-444-1

9 786065 884441